

Zhurba, I.D. Bekh, O.M. Dokukina, S.V. Fedorenko, I.M. Shkil'na]. Kyiv. 150 p. (in Ukrainian).

14. Parakhons'kyj B. O., Yavors'ka H. M. (2019). *Ontolohiia vijny i myru: bezpeka, stratehiia, smysl* [Ontology of war and peace: security, strategy, meaning]: monohrafiia. Kyiv : NISD. 560 p. (in Ukrainian).

15. Tytar O. V. (2016). *Ukrains'ki natsional'no-kul'turni identychnosti Slobozhanschyny u konteksti hlobalizatsii* [Ukrainian national and cultural identities of Slobozhanshchyna in the context of globalization]: filosos'ko-antropolohichnyj vymir : dys. ... doktora filos. nauk : 09.00.04. Kharkiv. 493 p. (in Ukrainian).

16. *Ukrains'ka diaspora: problemy doslidzhennia : tezy dopovidej Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 27–28 veresnia 2016 r., m. Ostroh* [Ukrainian Diaspora: Research Problems: Abstracts of the International Scientific Conference, September 27–28, 2016, Ostrog]/ Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Natsional'nyj universytet «Ostroz'ka akademiia», Ukrains'ke istorychne tovarystvo. Ostroh : Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia», 2016. 378 p. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.4>
УДК 321:316.008.165.24

Тетяна Воропаса

кандидат психологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,

Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0001-8388-7169

Email: voropayeva-tania@ukr.net

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ СУПРОВІД ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: СПІВПРАЦЯ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ УКРАЇНЦІВ (ДО 30-ї РІЧНИЦІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

Анотація. Авторка статті розглядає співпрацю вітчизняних і зарубіжних українців у ході організації багаторічного інтелектуального супроводу відновлення незалежності України. Найбільш помітну роль у цьому процесі відігравали: В. Антонович, М. Грушевський, М. Костомаров, А. Кримський, М. Максимович, І. Огієнко, О. Потебня; В. Витвицький, М. Глобенко, В. Голубничий, С. Гординський, Є. Гловінський, Д. Донцов, А. Жуковський, З.-Є. Козут, І. Кошелівець, Б. Кравців, І. Крип'якевич, В. Кубійович, З. Кузеля, Ю. Кучабський, В. Маркусь, М. Міхновський, О. Оглоблин, Є. Онацький, Я. Пастернак, Є.-Ю. Пеленський, В. Петров, С. Плохий, Н. Полонська-Василенко, О. Прицак, І. Раковський, С. Рудницький, С. Смаль-Стоцький, М. Стахів, О. Субтельний, А. Фіголь, В. Хвойка, М. Чубатий, В. Щербаківський, С. Янів; В. Балушок, В. Баран, М. Брайчевський, І. Гель, П. Григоренко, Я. Дашкевич, І. Дзюба, І. Драч, М. Жулинський, Л. Залізняк, Я. Ісаєвич, Я. Калакура, І. Кандиба, П. Кононенко, Л. Лук'яненко, О. Нельга, Г. Півторак, М. Попович, О. Романів, М. Руденко, Є. Сверстюк, С. Сегеда, В. Сергійчук, В. Смолій, В. Стус, М. Тимошик, В. Чорновіл та ін.

Надзвичайно важливою подією стало видання «Енциклопедії українознавства», яка стала засобом світоглядної центрації смислового поля української ідентичності. «Енциклопедія українознавства» (головний редактор професор Володимир Кубійович) – це наукове видання, яке об'єднує найістотніші систематизовані відомості з різних галузей науки про українство, Україну і український світ. Оскільки сучасне українознавство має величезний світоглядний потенціал, то необхідно посилити його вплив на формування цілісного світогляду і спільної ідентичності громадян України.

Відомо, що будь-яка політична, економічна, історична, етнокультурна інформація потребує смислової обробки в процесі її засвоєння. Адже смисл є «одиницею» внутрішнього світу особистості (О. Леонтьєв), а «прагнення до смислу» є однією з основних мотиваційних тенденцій людини, проте безсмыслення життя викликає у людей стани екзистенціального вакууму, відчуженості, депресії, зневіреності тощо (В. Франкл). Смысловий зміст, яким пронизана «Енциклопедія українознавства», може стати детермінантою світоглядного оформлення смислового поля української ідентичності (як індивідуальної, так і колективної). Отже, «Енциклопедія українознавства», в якій міститься смисломістка інформація і використано різні форми (знакові, символічні, образні, аксіологічні тощо) репрезентації смислового змісту, може виступити не тільки джерелом українознавчої компетентності, але й системотворчим чинником світоглядної центрації смислового поля української ідентичності, що й було забезпечено у процесі інтелектуального супроводу відновлення незалежності України.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальний супровід, українські науковці, вчені української діаспори, Енциклопедія українознавства, відновлення незалежності України, українська колективна ідентичність.

THE INTELLECTUAL SUPPORT OF RESTORING UKRAINE'S INDEPENDENCE: COLLABORATION BETWEEN UKRAINIANS IN UKRAINE AND ABROAD (DEDICATED TO THE 30th ANNIVERSARY OF UKRAINE'S INDEPENDENCE)

Abstract. *The author of the article analyzes the collaboration of the domestic and foreign Ukrainians alike in the perennial intellectual support of restoring Ukraine's independence. The most important figures in this process were: V. Antonovych, M. Hrushevsky, M. Kostomarov, A. Krymsky, M. Maksymovych, I. Ogienko, O. Potebnya; V. Vytvytsky, M. Globenko, V. Holubnychy, S. Hordynsky, E. Glovinsky, D. Dontsov, A. Zhukovsky, Z.E. Kohut, I. Koshelivets, B. Kravtsiv, I. Krypyakevych, V. Kubyovych, Z. Kuzelya, Y. Kuchabsky, V. Markus, M. Mikhnovsky, O. Ogloblin, E. Onatsky, J. asternak, E.-Yu. Pelensky, V. Petrov, S. Plokhii, N. Polonska-Vasylenko, O. Pritsak, I. Rakovsky, S. Rudnytsky, S. Smal-Stotsky, M. Stakhiv, O. Subtelny, A. Figol, V. Khvoyka, M. Chubaty, V. Shcherbakivsky, S. Yaniv; V. Balushok, V. Baran, M. Braichevsky, I. Gel, P. Grigorenko, J. Dashkevych, I. Dziuba, I. Drach, M. Zhulynsky, L. Zaliznyak, J. Isayevych, J. Kalakura, I. Kandyba, P. Kononenko, L. Lukyanenko, O. Nelga, G. Pivtorak, M. Popovych, O. Romanov, M. Rudenko, E. Sverstyuk, S. Segeda, V. Sergiychuk, V. Smoliy, V. Stus, M. Tymoshyk, V. Chornovil and others.*

The publishing of 'Encyclopedia of Ukraine' was an extremely important event that became the means to centralize the worldview of the meaning field of the Ukrainian identity. 'Encyclopedia of Ukraine' (Professor Volodymyr Kubyovych, chief editor) is a scientific publication that combines the most significant systemized information in different scientific branches about the Ukrainianship, Ukraine, and Ukrainian world. Since Ukraine's study has a huge worldview potential, it is necessary to further fortify its influence on the forming of a complete worldview and common identity of Ukrainian citizens.

We know that any political, economic, historical, and ethnocultural information requires the meaning processing when it is being studied. Because meaning is a unit of inner world of identity (O. Leontiev), while 'the strive for the meaning' is one of the most efficient motivators of person's tendencies, and once it's gone people get trapped in an existential vacuum, alienation, depression, despair, etc. (V. Frankl). The meaning throughout the entire 'Encyclopedia of Ukraine' could become a determinant of the worldview formation of the meaning field in Ukrainian identity (both personal and general). So, 'Encyclopedia of Ukraine' with meaningful information and different forms (signs, symbols, images, axiological, etc.) of meaning representation may become a source of Ukraine's study competency and a system forming factor of centralizing the worldview of the meaning field of the Ukrainian identity, which was provided by the process of intellectual support of Ukraine's independence.

Key words: *intellect, intellectual support, Ukrainian scientists, scientists of the Ukrainian diaspora, Encyclopedia of Ukrainian Studies, restoration of Ukraine's independence, Ukrainian collective identity.*

Постановка проблеми. Український народ пройшов тривалий шлях до відновлення незалежності власної держави у серпні 1991 р.: від протодержави антів; могутньої європейської держави Руська земля; Галицько-Волинського князівства; Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтійського; Української козацької держави аж до УНР; колонізованої квазі-держави УРСР та незалежної України. Важливими «реперними точками» у цьому процесі були: заснування Гетьманщини (1649 р.), яка була ліквідована Російською імперією; проголошення незалежності Кримської Народної Республіки (13 грудня 1917 р.), яка була ліквідована більшовицькою Росією; проголошення незалежності Української Народної Республіки (22 січня 1918 р.), яка була окупована більшовицькою Росією; проголошення незалежності Кубанської Народної Республіки (16 лютого 1918 р.), яка була ліквідована більшовицькою Росією; проголошення незалежності Західно-Української Народної Республіки (19 жовтня 1918 р.), яка була окупована Польщею; проголошення незалежності Карпатської України (15 березня 1939 р.), яка була ліквідована Угорщиною; проголошення відновлення незалежності Української держави (30

червня 1941 р.), яка була ліквідована німецьким Третім Рейхом.

У другій половині XIX ст. починається відродження й утвердження національної самосвідомості українців. Цей процес потребував інтелектуального супроводу, який був реалізований через діяльність тодішньої української інтелектуальної еліти у двох напрямках, які передбачали: 1) вирішення «українського питання» в культурно-просвітницькій сфері, коли основні вимоги зводилися до поміркованих реформ, які б сприяли скасуванню національно-культурних обмеження для українців, 2) вирішення «українського питання» шляхом національного визволення, яке можна досягти через визволення соціальне, через спільну боротьбу проти існуючого в Російській імперії устрою.

У XX ст. український народ пройшов від утворення УНР до Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), проголошення Акту незалежності України (24 серпня 1991 р.), а також підтвердження цих законодавчих рішень на Всеукраїнському референдумі, який відбувся 1 грудня 1991 р. одночасно з обранням Президента України. Цей процес

також супроводжувався діяльністю українських інтелектуалів, які працювали в Україні та в різних країнах світу, представляючи українську діаспору.

Аналіз наукових публікацій. Відомо, що поняття інтелект походить від латинського слова «intellectus» – сприйняття, розуміння, і тлумачиться як система пізнавальних здібностей індивіда (або як істота психіки як людини, так і тварини (адже існує так звана «інтелектуальна поведінка тварин»)), що виявляється у здатності адаптуватися до нових ситуацій, до складного й мінливого середовища, швидко й легко набувати нові знання та вміння, користуватися чужим досвідом і накопичувати власний, долати несподівані перешкоди, знаходити вихід із нестандартних ситуацій, глибоко розуміти все, що відбувається навколо, застосовувати абстрактні концепції і використовувати свої знання й можливості для саморегуляції та управління навколишнім середовищем. Сучасна наука розглядає інтелект як загальну здатність до пізнання і вирішення труднощів, яка інтегрує всі пізнавальні процеси людини: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уяву. Інтелект є також основою планування, цілепокладання, знаходження необхідних ресурсів та побудови стратегії і тактики досягнення поставленої мети.

Відомо, що інтелектуалами вважають людей з високо розвиненими розумовими здібностями, рефлексивністю й креативністю, аналітичним і критичним мисленням, як правило, вони є представниками розумової праці. Поняття «інтелектуал» та «ерудит» відрізняються, оскільки перший, як творчий соціальний суб'єкт, спрямований на продукування і розвиток нових ідей, базових норм, смислів і культурних цінностей для усього суспільства, сприяючи вирішенню актуальних і невідкладних суспільних проблем. Інтелектуали дуже часто стають авторитетними публічними особами, яких вважають не тільки відповідальними, незалежними експертами у відповідних галузях знань, але й «совістю нації».

Інтелектуальний супровід – це цілісна система взаємодії між інтелектуалами (науковцями, правозахисниками, викладачами, вчителями, лідерами громадської думки, дисидентами, критиками, есеїстами, журналістами й іншими представниками інтелігенції) та реципієнтами, які потребують нових знань, а також допомоги у вирішенні різнопланових питань (від пізнавальних потреб до розв'язання нагальних життєвих проблем). Етимологічно поняття «супровід» є близьким до слів сприяння, спільне пересування, спільне проходження будь-якої спільної ділянки шляху. Інтелектуальний супровід може репрезентувати якісну допомогу одних людей іншим у процесі подолання певних труднощів. Інтелектуальний супровід спроможний збільшити стійкість особистості до різних дестабілізуючих чинників, наприклад, в умовах інформаційної війни (яка ведеться Росією проти України та українства вже багато років). Він також спроможний побудувати якісну пізнавальну опору для осіб, що навчаються. Інтелектуальний супровід забезпечує

умови для прийняття суб'єктом оптимальних рішень у складних ситуаціях життєвого вибору. Забезпечення умов для повноцінного національного самоусвідомлення, надання необхідної інтелектуальної допомоги для адекватного розуміння української історії і культури та формування української ідентичності, є однією із цілей інтелектуального супроводу.

Отже, інтелектуальний супровід – це певна ідеологія просвітницької роботи, яка спроможна дати відповіді на найважливіші запитання у сфері українознавства. Інтелектуальний супровід – це система професійної діяльності інтелектуалів, логічно продуманий, осмислений процес, спрямований на створення умов для успішного розвитку української ментальності, ідентичності, світогляду, українознавчої компетентності тощо. Інтелектуальний супровід є надзвичайно перспективним принципом різнопланової діяльності інтелігенції з точки зору сприяння відновленню незалежності України.

Аналіз сучасної наукової літератури показує, що інтелектуальний супровід використовується у багатьох сферах. Зокрема, М. Б'єр присвятив свої основні праці вивченню інтелектуального супроводу бізнесу (2005); О. Осокін вивчав особливості інтелектуального супроводу виробничих процесів на залізничному транспорті (2014); К. Кулаков та О. Петрина розробляли основи інтелектуального супроводу туристів (2016); Н. Остудін і В. Антюх досліджували специфіку інтелектуального супроводу діяльності посадових осіб центрів управління МНС у кризових ситуаціях (2017); О. Харченко досліджував засади інтелектуального супроводу ведення бізнесу (2018); О. Бурутін, А. Селіванов, А. Пасечніков та І. Барієв вивчали проблему інтелектуального супроводу технічного діагностування трубопроводів (2019); А. Ібрагімова й Н. Нікуліна досліджували особливості інтелектуального супроводу діяльності банківських пристроїв самообслуговування (2019); Б. Федун і Н. Юневіч розробляли проблему інтелектуального супроводу польоту винищувачів (2020); К. Бабуріна вивчала тенденції і можливості інтелектуального супроводу оперного спектаклю у ХХІ ст. (2021). Отже, інтелектуальний супровід відновлення незалежності України шляхом співпраці вітчизняних і зарубіжних українців ще не був предметом дослідження у сучасній соціогуманітаристиці.

Метою даної статті є аналіз інтелектуального супроводу відновлення незалежності України, який забезпечила співпраця вітчизняних науковців і дисидентів з ученими української діаспори.

Виклад основного матеріалу. В умовах російсько-українського збройного конфлікту, який триває на теренах України вже восьмий рік, нашій країні дуже важливо й життєво необхідно зберегти свій статус суверенної незалежної держави і залишатися суб'єктом міжнародних відносин. Тому українська держава, активно співпрацюючи із зарубіжним українством, використовуючи його інтелектуальний, соціально-професійний, політико-

правовий, фінансово-економічний та культурно-мистецький потенціал, може зайняти більш активну позицію для більш оптимального вирішення найгостріших проблем: припинення російсько-українського збройного конфлікту на території України, відновлення територіальної цілісності держави та повноцінної реінтеграції населення окупованих територій.

Світове українство розглядається нами як складноорганізована (нелінійна, динамічна) система. Це дає змогу визначити основні ознаки світового українства як складноорганізованої системи (що складається з вітчизняного та зарубіжного (східного й західного) українства): цілісність, суб'єктність, ієрархічність, структурованість, багатофункціональність. Основним принципом діяльності зарубіжного українства є самоорганізація [1; 2; 7]. Отже, українство – це збірне поняття, що охоплює і етнічних, і політичних українців (які можуть мати й іншоетнічне походження), а також вихідців з України, мігрантів та представників української діаспори. Коли мова йде про дослідження світового українства (як вітчизняного, так і зарубіжного), то у цьому випадку окреслюється нове дослідницьке поле, яке змушує науковців перейти з рівня політичної нації на вищій рівень – транскордонний, трансдержавний і трансконтинентальний. Адже сучасне світове українство – це соціальна цілісність мета-політичного порядку, оскільки така цілісність є певною «надбудовою» над українською політичною нацією, найважливішими складниками якої є українська етнічна нація та громадянське суспільство як суб'єкти модерного націє- та державотворення. Українство як соціальна цілісність мета-політичного порядку складається з різноманітних груп, громад і спільнот. Зарубіжне (закордонне) українство є невід'ємною частиною світового українства, підтримка закордонних українців – зобов'язання нашої держави, співпраця з ними повинна сприяти консолідації української нації та всього українства, захисту українських національних інтересів, утвердженню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Різні аспекти діяльності української діаспори вивчала ціла низка вчених: В. Андрієнко, М. Андрієнко, О. Антонюк, Т. Антонюк, А. Атаманенко, Л. Біловус, Л. Божук, С. Бойко, І. Винниченко, С. Віднянський, О. Газізова, В. Гарагонич, Н. Горбатюк, В. Гошовський, Л. Дибчук, В. Євтух, Ф. Заставний, О. Зубалій, І. Ключковська, О. Ковальчук, Т. Коломієць, С. Лазебник, Б. Лановик, Ю. Латунов, О. Майборода, Л. Мазука, Т. Марусик, І. Недошитко, Ю. Недужко, М. Пірен, А. Попок, О. П'ятковська, В. Сергійчук, Н. Совінська, Я. Таран, М. Траф'як, М. Трофименко, В. Трощинський, Т. Федорів, К. Чернова, О. Швачка, С. Штепа та інші [1; 2; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 13; 19]. На думку І. Ключковської, українська діаспора виконувала щонайменше два вагомих завдання: творила передумови для незалежності України й творила інтелектуальний та духовно-культурний продукт світової цивілізації [13]. У середовищі української діаспори

доволі активно був задіяний інтелект багатьох учених, які суттєво сприяли розвитку українознавства, відновленню історичної пам'яті українського народу, становленню науково обґрунтованої етнічної історії українців тощо [13].

Отже, співпраця вітчизняних науковців і дисидентів з ученими української діаспори була надзвичайно важливою, адже саме вона забезпечила оптимальну організацію багаторічного інтелектуального супроводу процесу відновлення незалежності України. Найбільш помітну роль у цьому процесі відігравали: В. Антонович, М. Грушевський, М. Костомаров, А. Кримський, М. Максимович, І. Огієнко, О. Потебня; В. Витвицький, М. Глобенко, В. Голубничий, С. Гординський, Є. Гловінський, Д. Донцов, А. Жуковський, З.-Є. Когут, І. Кошелівець, Б. Кравців, І. Крип'якевич, В. Кубійович, З. Кузеля, Ю. Кучабський, В. Маркус, М. Міхновський, О. Оглоблин, Є. Онацький, Я. Пастернак, Є.-Ю. Пеленський, В. Петров, С. Плохий, Н. Полонська-Василенко, О. Прицак, І. Раковський, С. Рудницький, С. Смаль-Стоцький, М. Стахів, О. Субтельний, А. Фіголь, В. Хвойка, М. Чубатий, В. Щербаківський, С. Янів; В. Балушок, В. Баран, М. Брайчевський, І. Гель, П. Григоренко, Я. Дашкевич, І. Дзюба, І. Драч, М. Жулинський, Л. Залізняк, Я. Ісаєвич, Я. Калакура, І. Кандиба, П. Кононенко, Л. Лук'яненко, О. Нельга, Г. Півторак, М. Попович, О. Романів, М. Руденко, Є. Сверстюк, С. Сегеда, В. Сергійчук, В. Смолій, В. Стус, М. Тимошик, В. Чорновіл та ін. Діяльність цих та інших українських інтелектуалів була спрямована на відновлення правдивої історії України; на нівеляцію колоніальних і тоталітарних міфів про українців; на розробку науково обґрунтованої концепції походження українців та їхньої етнічної і політичної історії; на деколонізацію України, українства і української культури; на формування української колективної ідентичності та українознавчої компетентності тощо [4; 10; 11; 12; 14; 15; 16; 17; 18; 20].

Надзвичайно важливою подією у цьому контексті стало видання «Енциклопедії українознавства», яка стала засобом світоглядної центрації смислового поля української ідентичності. «Енциклопедія українознавства» (головний редактор професор Володимир Кубійович) – це наукове видання, яке об'єднує найістотніші систематизовані відомості з різних галузей науки про українство, Україну і український світ. Оскільки сучасне українознавство має величезний світоглядний потенціал, то у такий спосіб було підсилено його вплив на формування цілісного світогляду й спільної ідентичності громадян України.

Світогляд – це не тільки сукупність знань про природний, соціальний і культурний світи, світогляд є ширшим від системи знань, він є головною «одиницею» взаємовідносин людини і світу, адже він інтегрує в єдину систему знання, уявлення, оцінки, переконання і ставлення. Світогляд більшості громадян України (як і стратегія державного будівництва) за інерцією визначається посттоталітарними, атеїстичними та класовими уявленнями, хоча подібні уявлення пострадянської еліти маскуються сьогодні ліберально-

демократичним та гуманістичним дискурсом. Українознавство здатне подолати негативний спадок комуністичного світогляду – деперсоналізацію, дегуманізацію, денацієзацію, деіндивідуалізацію людини, заідеологізованість, тоталітарність, репресивність, механістичність, антиекологічність і т.п. На відміну від комуністичного світогляду радянської людини, який був суперечливим, утопічним, зовнішньо-детермінованим (адже базувався на класовому підході й теорії марксизму-ленінізму), цілісний світогляд сучасної людини має бути несуперечливим, внутрішньо-узгодженим, реалістичним, внутрішньо-детермінованим. Саме тому іманентним, автентичним ядром цілісного світогляду громадян України може бути сучасне українознавство, яке допоможе адекватно інтегрувати людину у світ (через власний, автентичний український світ), надати їй найважливіших життєвих орієнтирів (через іманентні, вироблені власною спільнотою, орієнтири), подати дійсність у її різноманітних вимірах та виявленнях (через різноманітні виміри та вияви власної спільноти). Українознавство здатне не тільки окреслити необхідні внутрішні зв'язки для забезпечення цілісності світогляду як інтегрального духовного утворення, яке синтезує знання і цілі, бажання й мотиви, вірування й сподівання людини, але й чітко центрувати складові світогляду (від ідеалів і цінностей до поглядів та уявлень): ідеали, цінності, переконання, принципи, ставлення, переживання, життєві норми, стереотипи, вірування, оцінки, погляди, уявлення. Лише цілісний і внутрішньо-центрований світогляд є органічним, зрозумілим, аргументованим і логічно послідовним, оскільки дає змогу людині не тільки здобути достовірні відповіді на основні світоглядні питання, але й уможлиблює адекватне вирішення світоглядних проблем. Лише такий світогляд є і гуманістичним, і патріотичним, поєднуючи принципи як людиноцентризму, так і україноцентризму. Саме такий світогляд здатний системно центрувати смислове поле української ідентичності. У зв'язку з цим дуже важливим є вивчення системоутворюючої ролі ноетичного (смислового) виміру процесу ідентифікації суб'єктів (як індивідуальних, так і колективних).

Ідентичність є результатом процесу ідентифікації, яка найчастіше розглядається як процес уподібнення, ототожнення себе (або своєї групи) з кимось або чимось. Ідентифікаційні процеси нерозривно пов'язані з когнітивною, емоційною, ціннісно-смисловою і конативною сферами особистості, зумовлені її потребами, мотивами, цілями й установками, опосередковані нормативними, знаковими, символічними, образними, аксіологічними системами культури [20]. Національна ідентичність – це динамічна структура, яка розвивається нелінійно і нерівномірно в процесі соціалізації людини, і полягає в ототожненні себе з певною національною спільнотою. Для повноцінного формування національної ідентичності необхідні смислові зв'язки (специфічні динамічні утворення), які не тільки «зшивають» до купи особистість та її національну спільноту, поєднуючи

ціннісно-смислову сферу особистості й ціннісно-смисловий універсум національної культури, але й виступають «містком» між соціальним і культурним та засадничою духовно-світоглядною основою для формування будь-якої колективної ідентичності. Світоглядні системи українського народу (міфологічні, релігійні, науково-філософські) репрезентують не тільки різні смислові нашарування в українській духовності, але й смисловий зміст українського буття. Актуалізація ідейного, образного та смислового змісту культури значно прискорює процес кристалізації української ідентичності. Отже, для формування національної ідентичності вкрай необхідними є смислові зв'язки між особистістю та її національною спільнотою, а також чітко структуроване смислове поле української ідентичності. Відомо, що будь-яка політична, економічна, історична, етнокультурна інформація потребує смислової обробки в процесі її засвоєння. Адже смисл є «одиницею» внутрішнього світу особистості (О. Леонтьєв), а «прагнення до смислу» є однією з основних мотиваційних тенденцій людини, проте обезсмислення життя викликає у людей стани екзистенціального вакууму, відчуженості, депресії, зневіреності тощо (В. Франкл). Смисловий зміст, яким пронизана «Енциклопедія українознавства», може стати детермінантою світоглядного оформлення смислового поля української ідентичності (як індивідуальної, так і колективної), що й було забезпечено у процесі інтелектуального супроводу відновлення незалежності України.

Отже, «Енциклопедія українознавства», в якій міститься смисломістка інформація і використано різні форми (знакові, символічні, образні, аксіологічні тощо) репрезентації смислового змісту, може виступити не тільки джерелом українознавчої компетентності, але й системотворчим чинником світоглядної центрації смислового поля української ідентичності. Саме в адекватній інформаційній оформленості такого смислового поля закладена можливість швидкого поширення спільних ідентитетів та відповідних ідентифікаційних практик (консервативно-ретроспективних, конструктивно-перспективних, сакралізуючих тощо). Але інформаційно-психологічна війна (що ведеться проти українського народу упродовж багатьох років) не тільки деформує внутрішню структуру ідентифікаційних матриць громадян України, але й змістовне наповнення цих матриць, викликаючи смислові деструкції і смислові розходження в розумінні громадянами української історії, українських національних інтересів, діяльності українських провідників, борців за свободу й незалежність [20].

Оскільки в СРСР обезцінювалася й обезсмишлювалася і українська національна культура, і українська національна ідентичність, то сьогодні існує нагальна потреба в переосмисленні та валоризації (відновленні ціннісного значення) української національної культури, української ідеї та національної ідентичності. Надзвичайно необхідним є також вивільнення всього українського з-під тиску антиукраїнських репресивних традицій. І одним з

дієвих чинників у цій справі може стати саме інтелектуальний супровід процесу формування українознавчої компетентності громадян України.

Висновки і пропозиції. Таким чином, багаторічний інтелектуальний супровід відновлення незалежності України показав свою значну ефективність. Саме тому без інтелектуального супроводу сучасних процесів формування українознавчої колективної ідентичності та українознавчої компетентності громадян України неможливе ефективне подолання наслідків інформаційної війни та перемога у російсько-українській війні.

Отже, український інтелектуальний капітал треба розглядати як складову соціального капіталу української нації, а інтелект нації – як чинник цивілізаційного поступу українства (завдяки участі колективного інтелекту в процесах культуротворення, самоорганізації, а також націє- та державотворення). Колективний інтелект, зокрема, інтелект нації може стати невід’ємним чинником цивілізаційного розвитку українства тоді, коли він буде акумулювати соціокультурний, техніко-технологічний, промисловий, освітній та науковий потенціал суспільства.

1. Авер’янова Н.М., Воропаєва Т.С. Діяльність зарубіжного українства у сфері відстоювання національних інтересів України: теоретико-методологічні засади. *The X International Science Conference «Implementation of scientific foundations in practice»*, April 19–21, 2021. Turin, Italy. 157 p. P. 114–116. URL: <https://eu-conf.com/events/implementation-of-scientific-foundations-in-practice/>

2. Авер’янова Н.М., Воропаєва Т.С. Місце зарубіжного українства у сприянні захисту національних інтересів України. *The XXII International Science Conference «Interaction of society and science: prospects and problems»*, April 20 – 23, 2021. London, England. 601 p. P. 448–454. URL: <https://isg-konf.com/uk/interaction-of-society-and-science-prospects-and-problems-ua/>

3. Атаманенко А. Українська діаспора: проблеми і напрями дослідження. *Наукові записки. Історичні науки*. Острого – Торонто – Нью-Йорк, 2005. Вип. 5. URL: https://eprints.oa.edu.ua/1047/1/Ukrainska_diaspora.pdf

4. Балушок В.Г. Українська етнічна спільнота: етногенез, історія, етнічність. Біла Церква, 2008. 304 с.

5. Божук Л. Опіка сучасної української держави українським шкільництвом за кордоном. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Українознавство, 2009. Вип.13. Київ : ВПЦ «Київський університет». С. 39–43.

6. Бойко С. Співпраця між діаспорою та Україною в галузі українознавства. *Українознавчий альманах*, 2014. Вип. 15. С. 113–116.

7. Воропаєва Т.С., Авер’янова Н.М. Діяльність зарубіжного українства у сфері забезпечення інформаційної безпеки України. *The XXII International Science Conference «Interaction of society and science: prospects and problems»*, April 20 – 23, 2021. London, England. 601 p. P. 459–466. URL: <https://isg-konf.com/uk/interaction-of-society-and-science-prospects-and-problems-ua/>

8. Газізова О. Українська мова як фактор збереження національної ідентичності підростаючого покоління зарубіжних українців. *Українознавчий альманах*, 2012. Вип. 7. С. 45–48.

9. Джус О.В. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в українській діаспорі: досвід, спроби переосмислення. *Наука і освіта. Серія: Педагогіка*, 2016. №10. С. 76–81.

10. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? URL: <http://litopys.org.ua/idzuba/dz.htm>

11. Донцов Д. Дух нашої давнини. Дрогобич: Відродження, 1991. 341 с.

12. Залізник Л.Л. Від склавинів до української нації. К., 2004. 256 с.

13. Ключковська І. Українська діаспора в об’єктиві сучасності – національно-політичний та духовно-культурний феномен (перша – третя хвиля еміграції). *Міжнародний інститут освіти, культури та зв’язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка»*, 2016. URL: <https://miok.lviv.ua/?p=379>

14. Міхновський М.І. Самостійна Україна. К. : Діюкор, 2002. 80 с.

15. Обушний М., Баран В., Воропаєва Т., Залізник Л., Зінченко А., Кагамлик С., Конча С. Походження, становлення та розвиток українського народу: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 566 с.

16. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. К.: Наук. думка, 1993. 200 с.

17. Плохій Сергій, Мицик Юрій, Стороженко Іван. *Тієї слави козацької повік не забудем*. Дніпропетровськ: «Промінь», 1989. 118 с.

18. Рудницький Степан. Україна наш рідний край. Вид. 2-ге. Львів: Накладом фонду «Учітєся, брати мої», 1921. 128 с.

19. Українська діаспора: проблеми дослідження: тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острого / Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Острозька академія», Українське історичне товариство. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. 378 с.

20. Averianova Nina, Voropaieva Tetiana. Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2020. №. 7. P. 45–71. URL: <http://kmhj.ukma.edu.ua/article/download/219654/219369>

References

1. Averianova N.M., Voropayeva T.S. (2021). *Diyal'nist' zarubizhnoho ukrayinstva u sferi vidstoyuvannya natsional'nykh interesiv Ukrayiny: teoretyko-metodolohichni zasady* [Activities of foreign Ukrainians in the field of defending the national interests of Ukraine: theoretical and methodological principles]. *The X International Science Conference «Implementation of scientific foundations in practice»*, April 19–21, 2021. Turin, Italy. 157 p. Pp. 114–116. URL: <https://eu-conf.com/events/implementation-of-scientific-foundations-in-practice/> (in Ukrainian).

2. Averianova N.M., Voropayeva T.S. (2021). *Mistse zarubizhnoho ukrayinstva u spriyanni zakhystu natsional'nykh interesiv Ukrayiny* [The place of foreign

Ukrainians in promoting the protection of national interests of Ukraine]. *The XXII International Science Conference «Interaction of society and science: prospects and problems», April 20 – 23, 2021*. London, England. 601 p. Pp. 448–454. URL: <https://isg-konf.com/uk/interaction-of-society-and-science-prospects-and-problems-ua/> (in Ukrainian).

3. Atamanenko A. (2005). *Ukrains'ka diaspora: problemy i napriamy doslidzhennia* [Ukrainian diaspora: problems and directions of research]. *Naukovi zapysky. Istorychni nauky Ostroh – Toronto – N'iu-Jork*. Vol. 5. (in Ukrainian).

4. Balushok V.H. (2008). *Ukrayins'ka etnichna spil'nota: etnogeneza, istoriya, etnonimiya* [Ukrainian ethnic community: ethnogenesis, history, ethnonymy]. Bila Tserkva. 304 p. (in Ukrainian).

5. Bozhuk L. (2009). *Opika suchasnoi ukrains'koi derzhavy ukrains'kym shkil'nytstvom za kordonom* [Guardianship of the modern Ukrainian state by Ukrainian schooling abroad]. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ukrainoznavstvo* Vol. 13. Kyiv: VPTs «Kyivs'kyj universytet». Pp. 39–43. (in Ukrainian).

6. Bojko S. (2014). *Spivpratsia mizh diasporoiu ta Ukrainoiu v haluzi ukrainoznavstva*. [Cooperation between the diaspora and Ukraine in the field of Ukrainian studies]. *Ukrainoznavchij al'manakh*. Vol. 15. Pp. 113–116. (in Ukrainian).

7. Voropayeva T.S., Averianova N.M. (2021). *Diyal'nist' zarubizhnogo ukraintstva u sferi zabezpechennia informatsynoi bezpeky Ukrainy* [Activities of foreign Ukrainians in the field of information security of Ukraine]. *The XXII International Science Conference «Interaction of society and science: prospects and problems», April 20 – 23, 2021*. London, England. 601 p. Pp. 459–466. URL: <https://isg-konf.com/uk/interaction-of-society-and-science-prospects-and-problems-ua/> (in Ukrainian).

8. Hazizova O. (2012). *Ukrains'ka mova iak faktor zberezhenia natsional'noi identychnosti pidrostaiuchoho pokolinnia zarubizhnykh ukraintiv* [Ukrainian language as a factor in preserving the national identity of the younger generation of foreign Ukrainians]. *Ukrainoznavchij al'manakh*. Vol. 7. Pp. 45–48. (in Ukrainian).

9. Dzhus O.V. (2016). *Natsional'no-patriotychne vykhovannia ditej ta molodi v ukrains'kij diaspori: dosvid, sprobny pereosmyslennia* [National-patriotic education of children and youth in the Ukrainian diaspora: experience, attempts to rethink]. *Nauka i osvita. Seriya: Pedagogika*. No.10. Pp. 76–81. (in Ukrainian).

10. Dzyuba I. (1965). *Internatsionalizm chy rusyfikatsiya?* [Internationalism or Russification?]. URL: <http://litopys.org.ua/idzuba/dz.htm> (in Ukrainian).

11. Dontsov D. (1991). *Dukh nashoyi davnyny* [The spirit of our antiquity]. Drohobych: Vidrozhennya. 341 p. (in Ukrainian).

12. Zaliznyak L.L. (2004). *Vid sklavyniv do ukrayins'koyi natsiyi* [From the Sklavins to the Ukrainian nation]. Kyiv. 256 p. (in Ukrainian).

13. Kliuchkovs'ka I. (2016). *Ukrains'ka diaspora v ob'iektyvi suchasnosti – natsional'no-politychnyj ta dukhovno-kul'turnyj fenomen (persha – tretia-ia khvyli emihratsii)* [The Ukrainian diaspora in the lens of modernity – a national-political and spiritual-cultural phenomenon (the first – the third wave of emigration)]. *Mizhnarodnyj instytut osvity, kul'tury ta zv'iazkiv z diasporoiu Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika»*. URL: <https://miok.lviv.ua/?p=379> (in Ukrainian).

14. Mikhnovs'kyi M.I. (2002). *Samostiyna Ukrayina* [Independent Ukraine]. Kyiv: Diokor. 80 p. (in Ukrainian).

15. Obushnyy M., Baran V., Voropayeva T., Zaliznyak L., Zinchenko A., Kahamlyk S., Koncha S. (2010). *Pokhodzhennia, stanovlennia ta rozvytok ukrayins'koho narodu: monohrafiya* [Origin, formation and development of the Ukrainian people: monograph]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyyivs'kyj universytet». 566 p. (in Ukrainian).

16. Pivtorak H.P. (1993). *Ukrayintsi: zvidky my i nasha mova* [Ukrainians: where we come from and our language]. Kyiv: Nauk. dumka. 200 p. (in Ukrainian).

17. Plokhyy Serhiy, Mytsyk Yuriy, Storozhenko Ivan. (1989). *Tiyeyi slavy kozats'koyi povik ne zabudem* [We will not forget that glory of the Cossack age]. Dnipropetrovs'k: «Promin'». 118 p. (in Ukrainian).

18. Rudnyts'kyi Stepan. (1921). *Ukrayina nash ridnyy kray*. Vyd. 2-he. [Ukraine is our native land. Kind. 2nd.]. L'viv: Nakladom fondu «Uchitesya, braty moyi». 128 p. (in Ukrainian).

19. *Ukrains'ka diaspora: problemy doslidzhennia: tezy dopovidej Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 27–28 veresnia 2016 r., m. Ostroh* [Ukrainian Diaspora: Research Problems: Abstracts of the International Scientific Conference, September 27–28, 2016, Ostrog] (2016). / *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Natsional'nyj universytet «Ostroz'ka akademiia», Ukrains'ke istorychne tovarystvo*. Ostroh: Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia», 2016. 378 p. (in Ukrainian).

20. Averianova Nina, Voropaieva Tetiana (2020). Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. №. 7. P. 45–71. URL: <http://kmhj.ukma.edu.ua/article/download/219654/219369>